

7-9 Yaş Aralığındaki Çocukların Covid-19 Pandemi Döneminde İyi-Kötü Kavramlarına İlişkin Çizimlerinin Sosyal Hizmet Kapsamında Betimsel Analizi

Descriptive Analysis of Drawings of Children aged 7-9 on Good-Bad Concepts in the Covid-19 Pandemic Period in the Scope of Social Work

Yasemin ALKAÇ*

*yaseminalkac88@gmail.com, ORCID: 0009-0005-7139-9287

Öz

Çocuğun zihnindeki iyi ve kötü kavramları ve bunu dışa vurumu; çocukların iyi ve kötü ayrımının anlayışı ve bu anlayışın çocukların yaptıkları çizimlere yansımaları gelişimsel ve sanatsal çalışmalara konu olmuştur. Bu araştırma ile şematik dönemdeki çocukların gelişimi ve öğrenme deneyimleriyle ilgili önemli belirtiler veren çizimlerin inceler. Aynı zamanda resimlerdeki "iyi" ve "kötü" kavramlarına ilişkin düşüncelerinin ve iç dünyalarının kullandıkları çizim, figür ve renk kapsamında değerlendirilmesini amaçlayan nitel bir çalışmadır. Veriler 2021 yılının mayıs ayında Ankara'da bulunan şematik dönemdeki (7-9 yaş) 8 çocuk ile görüşme sağlanarak elde edilmiştir. Araştırmada kolay ulaşılabilir durum örneklem yöntemi kullanılmıştır. Çocukların özellikle "kötü" kavramını içeren çizimlerinde daha fazla duyguya yer verdikleri; "iyi" ile ilgili resimlerde ise daha fazla detay kullandıkları ve daha özenerek çizdikleri; "kötü" kavramını "korku, üzüntü, hastalık, doğaya zarar verme" kavramlarıyla ilişkilendirdikleri saptanırken; "iyi" kavramını "aile ile vakit geçirmek, doğa sevgisi" ile ilişkilendirdikleri saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Resim Analizi, Ahlaki Gelişim, Şematik Dönem, Zihinsel Şema.

Abstract

The concepts of good and bad in the child's mind and their expression; The understanding of children's good and bad distinction and the reflection of this understanding on children's drawings have been the subject of developmental and artistic studies. This research examines drawings that give important indications about the development and learning experiences of children in the schematic period. At the same time, it is a qualitative study that aims to evaluate the thoughts and inner worlds of the concepts of "good" and "evil" in their paintings, within the scope of the drawing, figure and color they use. The data were obtained by interviewing 8 children in the schematic period (7-9 years old) in Ankara in May 2021. Easily accessible case sampling method was used in the research. Children's drawings, which include the concept of "bad", include more emotions; On the other hand, they used more details and drew more diligently in the pictures related to "good"; It was determined that they associated the concept of "evil" with the concepts of "fear, sadness, illness, harming nature"; It has been determined that they associate the concept of "good" with "spending time with family, love of nature".

Keywords: Picture Analysis, Moral Development, Schematic Period, Mental Schema.

Giriş

Eğer dünyayı anlamak istiyorsak işe bir çocuğu anlamakla başlamamız gerekir. Bir çocuğu anlamak ise onu tanımaya başlamakla mümkündür. Çocuklar bize sözel olduğu kadar sözel olmayan da birçok mesaj verirler. Ve içlerinde var olan duygu ve düşüncelerini en iyi resim ile ifade ederler. Kendilerini en çok resim yaparken olduğu gibi ortaya koyarlar. Sanat hem amaç hem de araç olarak modern eğitimin vazgeçilmez bir parçasıdır. Ve bununla birlikte bireyin insanlarla iletişim kurma ve kendini ifade ediş biçimidir. Sanat, bireyin duygularının yaşadığı tecrübelerle harmanlanması sonucunda somut hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda bireyin çocukluk döneminde kendini ifade edebilme ihtiyacının karşılanabiliyor olma açısından fazlasıyla önem taşımaktadır (Ayaydın, 2011). Sanatın alt dalı olan resim ise; kişinin hayallerini, iç dünyasını, duygularını ve fikirlerini görsel açıdan ifade etme biçimidir (Buyurgan ve Buyurgan, 2012). Kişiler içinde buldukları dünyayı, tüm duyu organları yoluyla algılasalar da normal şartlarda en büyük sorumluluğu görsel algı taşımaktadır (Morgan, 1995). Çocuklar yaratıcı ve beceri özelliklerini olduğu kadar düşünce yoluyla ortaya çıkan özelliklerini yani bildiklerini de resim yaparak iletmektedir. “Çocuklar gördüğünü değil, bildiğini resmeder.” düşüncesi, çocukların gördükten sonra öğrenmek yerine öğrendikten sonra görmelerini vurgulaması gibidir. Çocuk, bazı çizimlerinde objeyi değil, objenin sembolik yansımaları resmetmektedir. Çizmiş olduğu iki daireden birisine ‘vücut’ diğeri ise ‘baş’ anlamını yüklerken; bu çizimler aslında birbirinin aynısı olsa da çocuk onları farklı anlamlandırmaktadır (Yavuzer, 1992: 30). Yani çocuk, çizmiş olduğu resimde kullandığı simgelere bazen farklı anlamlar yükleyebilmektedir. Çoğunlukla resimde anlatmak istediği düşüncelerini, hislerini doğrudan değil de dolaylı şekilde anlatmaktadır. Bu da birbirine benzeyen çocuk çizimlerinin aslında birbirinden daha farklı yorumlanabileceğini göstermektedir. Çocuğun gerçekleştirdiği çizim yaşadıklarını anlatmakta ve onun doğal yaşantısının bir ürünüdür (Yavuzer, 2016). Eğitimci ve psikologlar çocukların zihinsel kapasitelerini yansıtan faktörlerden birinin de onların çizimleri olduğunu vurgulamaktadır (Kellogg, 1970). Çocuk çizimleri konusunda ortaya atılan görüşler iki grupta toplanarak karşımıza çıkmaktadır. İlk grupta gelişimsel ve psikolojik yaklaşımlar, ikincisinde ise estetik açıdan ve sanatsal yaklaşımlar bulunmaktadır (Ölçer, 2019). İlk grupta bulunan gelişimsel yaklaşım ise bu çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Çocuk resminin gelişim aşamalarını Lowenfeld şu şekilde sınıflandırmıştır; karalama dönemi (2-4 yaş), şema öncesi dönem (4-7 yaş), şematik dönem (7-9 yaş), gruplaşma/gerçekçilik dönemi (9-12 yaş), görünürde doğalcılık/mantık dönemi (12-14 yaş). Şematik dönemde bulunan çocuk, artık toplumun bir parçası olduğunun farkındalığına ulaşır. Bilişsel gelişimin hızlı olduğu ve birçok becerinin kazanıldığı bu evrede çocuğun sosyal ilişkilerinde ve motor becerilerinde bir artışla birlikte süreklilik de gözlemlenir. Resimlerini yaparken varlıkların karşılaştırılmasına, sıralanmasına ve sınıflandırılmasına yönelik şemalar geliştirirler. Çizilen nesnelere; biçim, renk ve boyut kategorilerinde gruplandırabiliyor olma becerilerinde gelişmeler gözlemlenmektedir (Artut, 2004: 207). Şema öncesi dönemde semboller tekrarlanırken, şematik dönemde çocuğun yenilediği şemalar yer alır. Çocuk resmettiği sembolleri pek çok yönüyle sınıflandırmaya başlar. Akranları ve yetişkinler arasında kabul edilmek, beğenilmek ve takdir görme istekleri bir şekilde hissedilir. Yeniliklere karşı ilgi duyarlar ve yeni şeyler ortaya çıkartmanın hazzını yaşarlar. Yetişkinlerin yaşam tarzlarına ilgi duyar ve merak ederler. Gözlem ve motor yetilerinde gelişmeler görülür (Artut, 2004: 207). Yavaş yavaş geliştirilen ve kullanılan şemalar tekrar edilir. Bu sürede çocuğun sergilediği davranışların takdir görmesi ve beğenilmesi onun için önemli hale gelir. Şematik dönemde çocuğu resim çizmek için baskılayan gücü kendi kendine oluşan faktörlerden ortaya çıkmaz. Tesadüfe bağlı ortaya çıkan hiçbir başarı onu sevindirmezken onda ulaşılmış olduğu bir buluşun tekrar edilmesi ile ustalağa erişme beklentisi oluşur. Bundan dolayı çocuğun resim yapma arzusu sürekli hale gelebilir (Kehnemuyi, 2004:16). Gaitskell ve Hurwitz (1970)’ye göre semboller tanımlanırken ve algılanırken çocuklar arasında gözlemlenen bazı farklılıklar vardır. Bu farklılıklar, çocuğun kendi tecrübelerinde çokça en fazla etkilendiği nesne tarafından belirlenmektedir. Bu nesnelere hayvanlar, çiçekler, çeşitli insan ve eşyalar olabilir. Fakat ortaya çıkan semboller genellikle bir insan figürünü tanımlamaktadır. Dikkatsiz olan bir gözlemciye her çizilen simge bir önceki sembol tekrarı gibi gözükse de; durum çoğunlukla bu şekilde değildir. Çocuk zamanla tanımlanmış olduğu obje üzerine düşünmekte ve böylelikle sembolün zaman geçtikçe, üzerinde çalıştıkça daha bilinir bir hale girmesini sağlamaktadır (akt. Artut, 2004: 209). Şematik dönemin sonlarına gelindiğinde daha belirgin semboller dikkat çeker. Ve çocuğun insan figürü çizirken kullanmış olduğu sembolleri çizdiği diğer nesnelere de uygulamaya başladığı fark edilir. Şematik dönem içerisine giren, doğal gelişim sürecindeki çocukların çizimlerdeki ortak özellikler şu şekliyle belirlenmiştir; renk kullanımı, dekoratif süsleme etkindir ve istisnalar dışında çoğunlukla canlı renkler tercih edilir. Tekrarlamalardan oluşan çizim ve boyamaya karşı bir güven duygusu ortaya çıkar. Analiz ve teknolojiye ilginin arttığı görülür. Çizim ve boyamada önemsizlerin yok sayılıp önemli nesnelere abartılarak gösterildiği fark edilir. Resimde kompozisyon ve planlama duygusu ön plandadır. Yer kavramı gelişmiştir. Figürler çizilen mekânlarla özdeşleştirilmiş durumdadır. Resmi yatay şekilde ikiye bölen ‘yer çizgisi’ genel olarak gözlenen ortak bir özelliktir. Çizimlerinde bazı simge ve yazılar görülür. Örneğin; banka, otobüs durağı levhası, trafik işaretleri veya yön işaretleri, çizgi film kahramanlarının isimleri ve bazı fastfood şirketlerinin logolarına resimlerinde yer vererek temayı zenginleştirirler. İnsan figürleri profilden gösterilir. Aynı zamanda kullanılan figürler geometrik şekillere benzerlik gösterir. (Örneğin; gövde dikdörtgenden, baş daireden, etek üçgenden çizilir.) Bu dönemdeki çocuğun yaptığı resimde en önemli figüratif konuların başında ise; kendisi, yakın çevresi ve ailesi gelmektedir. Figürlerde cinsiyet ayrımından kaynaklanan ayrıntılar belirgin hale gelmiştir (kirpikler, dudakların rengi, kırmızı yanaklar, aksesuar gibi), (Artut, 2004: 209-210). Çocuk, çoğunlukla yakın çevresini çizmektedir. Aynı şekilde bu dönemde çocuğun etrafa yönelik dikkati ve ilgisi artmaktadır. Çocuk ailesi ve kendisi dışındaki nesnelere de resminde yer vermeye başlar. Örnek olarak çizgi film kahramanları, logolar, yazılar verilebilir. Şematik dönemdeki yaş grubunda çocukların çizdiği resimlerde anlak ve ritmik konuların tasvir edilmesi etkili olmaktadır. ‘İp atlamak, çeşitli yarışmalar, top oynamak, lunapark, spor etkinlikleri, mahalleimiz, çevremiz, kamp, dağcılık ve diğer macera içerikli konular’ genel olarak işlenebilecek konular arasında sayılabilir (Artut, 2004: 209-210). Çocuğun kullandığı renklerde ve

çizgilerinde olduğu gibi, işlediği konularda da yakın çevresinin etkileri gözlemlenir. Çocuk, çiziminde özel olarak kendisi için ilginç olan konuları işler. Şematik dönemde şekil kavramı gelişir. Aynı zamanda ele alınan bu dönemde çocuğun bir objeyi ya da olayı nasıl görüp değerlendirdiği ve olaya karşı yüklediği duygusal anlamı şemanın oluşmasını belirleyen niteliklerdendir (Uskan, 2013). Bu dönemdeki çocuklar düşünceleri daha somut ve resimler tıpkı çocuğun anlattığı gibi açık ve belirgindir (Ölçer, 2019). Çocuğun bir şeyi nasıl gözlemlediği; onunla ilgili deneyimi ve ona verdiği duygusal anlam şema oluşumunu etkiler. Her çocuğun şeması birbirinden farklıdır. Bu fark genellikle çocukların kişiliklerinin ve deneyimlerinin birbirinden farklı olmasıyla açıklanabilmektedir. Zengin bir şeması olan çocuğun, çevresindeki her şeyin daha çok farkında olduğunu ve çevresiyle daha etkin bir iletişim içinde olduğunu görmek mümkündür. Bu dönem çocuk resimlerinde kuşbakışı çizimler görülebilir. Çocuk, resimde yatay olarak çizilmesi gereken objeleri, onları vurgulamak istediği için kuşbakışı çizebilir. Resmin tamamı da kuşbakışı çizilmiş olabilir. Çocuğun resimlerinde tekrarladığı şemaları, yetişkinlere çocuğun gelişimi hakkında bilgi verir. Benmerkezcilik azalır. Bunun sonucunda resimlerinde kendi ilişkilerine olduğu kadar, sosyal ilişkilere ve olaylara da yer vermeye başlar. Hareketli ve fiziksel olarak aktif olan bir çocuk, resimlerinde figürlere daha fazla hareket verir (Yavuzer, 2019). Luquet'in, "görsel gerçeklik" olarak tanımladığı 7-9 yaşları içeren dönemde çocuk giderek çevresi ve insanlar hakkında bir düşünceye sahip olmakta, çizimlerinde belirli simgeleri kullanmaya başlayarak kendi ilgisi dâhilinde tasvir etmektedir (Yavuzer, 2016). Burt'e göre (1921) bu dönemde yapılan çizimler öncesindeki dönemlerde olduğu gibi gerçekçi olmaktan ziyade semboliktir. Fakat bu dönemde beliren şema gerçekçilik konusunda doğruya daha yakındır. Görsel gerçeklik iletilmeye çalışılmaktadır. Görsel gerçeklik döneminde başkalarının yapmış olduğu çalışmalardan etkilenme ve kopyalama eğilimi olduğu gözlenmektedir (Harris, 1963). Doğru veya yanlış, iyi veya kötü olarak nitelendirilen davranışların hepsi birlikte ahlaki oluşturmaktadır. Ahlaki gelişim ise insanın küçük yaşlardan itibaren başlayarak toplumca beğenilen iyi ve doğru davranışları öğrenerek gerçekleştirmesidir (Mutlu, 2015). Üç yaşından itibaren çocuklar, insanların iyi ve kötü düşüncelerini ayırt etmeye, neyi yapıp neyi yapmamaları gerektiğini anlamaya başlarlar. Bu süreçte uyulacak olan kurallar da fark edilmeye başlanmaktadır. Mesela çekmeceleri karıştıran ve içindekileri yere döken çocuğa, annenin "Hayır!" demesi ve yasaklar koymaya başlamasıyla kurallar içselleştirilir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar, ahlaki bilgilerini uygularken problem yaşayabilmektedir. Örneğin bir çocuğu salıncaktan düşürmenin yanlış olduğunu bilseler de salıncığın boşalması sonucunda salıncığa binme fırsatına sahip oldukları için sevinmektedirler. İlkokula başladıkları zamanda ahlaki düşüncelere uygun eylemde bulunmak daha kolay gelmektedir. Elbette ki burada ebeveynleri, öğretmenleri ve arkadaşları ile zamanla edindikleri deneyimlerin de etkisi vardır. Her gün aynı ortamda, arkadaşlarıyla nasıl geçinmeleri gerektiğini, hangi zaman kavga edip hangi zaman korunduklarını yaşayarak öğrenirler. Bunun sonucunda ise çocukların ahlaki düşünceleri şekillenmeye başlar (Yazgan İnanç ve diğerleri, 2004; Keller, 2006; Keller ve diğerleri, 2009; Vaish ve diğerleri, 2011; Cushman ve diğerleri, 2013). Çocukların ahlaki değerleri öğrenip içselleştirilme sürecine ahlaki gelişim denilmektedir. Ahlaki gelişim, çocukların zihinsel, fiziksel ve psikolojik gelişimleriyle paralel bir şekilde ilerler ve bireyin hayatı boyunca kullanacağı değerler sistemini oluşturma süreci olarak tanımlanır. Ahlaki gelişimde sırasıyla ebeveynin, okulun ve çevrenin rolü büyük ölçüdedir. Ebeveynin denetimi, rehberlik etmeleri, sınırlar koymaları, çocuklarda zamanla kendi kendini yönetebilme gücüne dönüşür. Okul yaşına kadar ebeveynin, okuldan itibaren öğretmenin taklit edilmesi, onların sevgilerini kaybetme korkusu, çocukları olumlu davranışlar yapmaya sevk eder. Hayatları çeşitlenen çocuklar okulda birlikte yaşamayı, paylaşmayı ve elbette ki birtakım kuralları da öğrenirler. Çocuklar tarafından zaman içerisinde; özellikle ergenlik döneminde tartışılır, sentezlenir ve birtakım değişiklikler yapılarak pekiştirilir, nihayet benliğin ayrılma bir parçası haline gelir. Jean Piaget ve Lawrence Kohlberg ahlaki gelişim ve akıl yürütmeyle ilgili oldukça etkili çalışmalar yapmışlardır. Piaget, yaptığı çalışmalarda ahlaki akıl yürütmenin ilk çocukluktan itibaren ergenlik dönemine doğru her bir dönemden diğerine derece derece ve giderek anlamlı bir şekilde değiştiğini belirtmektedir. Piaget, gelişim evrelerinde yaşanan değişimlerin düzenli ve kestirilebilir olduğu gibi söz konusu değişimlerin aynı zamanda düşüncedeki gelişimsel değişimlerle de hemen hemen aynı zamana rastladığını iddia etmektedir (Gander ve Gardiner, 2001). Piaget'e göre gelişim dönemleri (evreleri) ahlâk öncesi dönem, dışı bağlı dönem ve özerk dönem olmak üzere 3 ayrı şekilde sınıflandırılmaktadır (Can, 2002). 0-10 yaş aralığı; Piaget'in Ahlâk Öncesi Dönem, Kohlberg'in ise Gelenek Öncesi Dönem olarak isimlendirdiği dönemdir. Bu evre, bireyin geleceğiyle ilgili temellerin atılması sebebiyle önem arz eder. Zira bu evrede başta ebeveyn olmak üzere, aile içi iletişim, ödül ve ceza uygulamaları, kurallar, otorite figürlerinin etkisi ve yaşanan tecrübelerin ahlaki gelişime olan etkileri, aşağıda incelenecek olan her aşamadan daha büyüktür (Wadsworth, 2015). Bu aşama, Birinci Evre (0-5 yaş) ve İkinci Evre (5-10 yaş) olmak üzere iki aşamalı olarak ele alınmaktadır. Gelenek öncesi seviyenin ikinci aşaması, 5-10 yaşları kapsayan somut işlemler dönemidir. Bu aşamada çocuklar somut problemleri çözebilseler de algısal olaylar ve zihinsel yapılar arasında problemler yaşayabilmektedirler. İlköğretime denk gelen bu dönem, çocukların dışa bağımlı olmaları sebebiyle Kohlberg tarafından dışa bağımlı dönem olarak isimlendirilmektedir. Ancak dışa bağımlı olmaları, onları istemeseler de kural dışı davranışlar göstermeye sevk edebilmektedir. Bu evrede çocuklar davranışları sonuçlarına bakarak değerlendirmektedirler (Gander ve Gardiner, 2001; Wadsworth, 2015). İkinci evrede çocukların bencillik/benmerkezcilik ve çıkarıcılık anlayışları halâ devam etmektedir. Kendileri çıkarıcı olduklarından başkalarının da çıkarıcı olduklarını kabul ederler. Bu sebeple karşılıklı ilişkilerde önce kendilerini düşünürler. Diğer yandan herhangi bir ahlaki yargının doğru veya yanlış olduğu, davranışların sonucunun fayda veya zararın büyüklüğü veya küçüklüğüne göredir. Kurallara ihtiyaçlar karşılandığı sürece uyulur, aksi takdirde uyulmaz. Başkalarının davranışlarını değerlendirirken davranışların arkasında yatan niyetlerini, ihtiyaçlarının ve duygularını değerlendirebilecek gelişim seviyesinde değildirler. Bu sebeple davranış ve olayları yaptıkları gözlemlerin sonuçlarına bakarak, fiziksel fayda ve zarar açısından değerlendirerek karar verirler. Mesela mutfakta kazara on bardak kıran bir çocuk, bilerek bir bardak kıran çocuktan daha fazla cezalandırılmalıdır. İkinci Aşamada çocuklar kendileri gibi diğerlerinin de ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini fark etmeye başlarlar. Ancak daha önce de ifade edildiği gibi hâlâ benmerkezci oluşları baskın konumda olduğu için kendilerini ön planda tutar, kendilerini düşünürler. Dolayısıyla ben duyguları baskın olduğu için çıkarıcıdır. Onlara göre esas olan, somut değişime dayalı adil bir alışverişlerdir. Karşılıklı menfaat anlayışı söz konusudur. Yani her şey karşılıklıdır ve esas olan anlaşma ve çıkara

dayalı bir alışverişidir. Diğer bir tabirle doğru ve adil olan eşit bir değiş tokuştur. Seveni severim, devlet bana iş vermezse ben de askere gitmem anlayışı hâkimdir. Dolayısıyla başkası için bir şey yaptıklarında mutlaka bir karşılığını beklerler. Kurallara ihtiyaçlar karşılandığı sürece uyulur. Aksi durumlar yanlıştır, bu sebeple uyulmaz. Başka bir deyişle eğer bir eylem, çocuk için faydalı ise doğru, zararlı ise yanlıştır. Diğer bir deyişle ödüle kavuşmak için kurallara uyulur. Mesela kopya çekmediği takdirde sınıfta kalma tehlikesi varsa; kopya çekmek onun için doğru bir harekettir. Esasen çocuklarda ifade edilen söz konusu anlayış, doğal gelişimin bir yansımasıdır. Bu anlayış, eşitlik ilkesinin esası olan adalet anlayışının bir göstergesi olması itibarıyla önemlidir (Gander ve Gardiner, 2001; Selçuk, 2000; Senemoğlu, 2001). Bu dönemde çocuklar hiç kimse görmese veya şartlar ne olursa olsun herkesin kurallara uyması gerektiğini kabul etmekle birlikte (Can, 2002; Senemoğlu, 2001) zaman zaman bu ilkelerini çiğnerler. Piaget, kurallara uyma hususundaki bu tutarsızlığı, yeni bir döneme geçiş yapılması sebebiyle normal karşılanmaktadır (Senemoğlu, 2001). İfade edilen, çocuklardaki söz konusu eşitlik ilkesine sahip olma duygusu, onlarda adalet duygusunun ortaya çıkmaya başladığının bir göstergesidir. Dolayısıyla bu evrede adalet duygusunu güçlendirecek birtakım faaliyetlere yer verilmesi, çocukların ileride adil bir kişilik geliştirmelerine önemli katkı yapacaktır. Çocuklar, ikinci evre yıllarında gruba veya sınıfa katılma yoluyla akran gruplarıyla sosyal etkileşime geçerler. Bu aşamada başkalarının düşüncelerinin kendi düşünceleriyle çatışabildiğinin farkına varmaya başlarlar. Konuyla ilgili iki sonuç ortaya çıkmaktadır. Birincisi çocukların başkalarına uyum göstermeleri gerektiğini anlamaları, ikincisi ise kendi düşüncelerinin doğruluğunu sorgulamaya başlamalarıdır. Belirtildiği gibi, bu dönemde benmerkezi düşünce/bireysellik özellikleri devam etmekle birlikte akran gruplarına katıldıkları sosyal baskıyla da yüzleşmektedirler. Bu baskı, olumlu bir gelişmedir. Zira çocukları benmerkezi düşünceden yavaş yavaş kurtulmalarını sağlayacağı gibi benden bize doğru bir gelişimin başladığını; diğer bir deyişle sosyalleştiklerinin bir göstergesidir. Sosyal etkileşim, çocuk için hem çatışma hem de kendisini test etme ve doğrulama kaynağıdır. Bu sebeple, akran grubun niteliği önemlidir. Çünkü söz konusu sosyal etkileşim, bilişsel benmerkezciliğin ortadan kalkmasına ve sosyal dünyaya uyum sağlaması açısından önemli bir faktördür. Psiko-sosyal açıdan çocuklar, ikinci evrede bir şeyler üretmek kendilerini gerçekleştirmeyi ve başarılı olmayı isterler. Bununla birlikte elde edeceği başarılar neticesinde takdir ve kabul edilmeyi de beklerler. Eğer bekledikleri takdir, destek ve yardımı görürlerse kendilerine olan öz güvenleri artar, daha fazla çalışma ve başarılı olmaya yönelirler. Aksi takdirde yetersizlik duygusu geliştirmeye başlarlar. Bu durumun ilerleyen evrelerde de devam etmesi, çocukların ileriki yaşlarda çevreleriyle sağlıklı bir iletişim kurmada uyum gücünü yaşamalarına yol açabilir (Selçuk, 2000). Piaget somut işlemler dönemi (7-11) çocuklarının akıl yürütme süreçlerinin mantığa dayalı olduğunu ve becerilerin bu dönemde geliştiğini belirtmektedir. Yani çocuklar yaşadıkları bir olayı hem düz hem de tersinden düşünüp değerlendirebilirler. Dolayısıyla ahlâk eğitiminde öğretilmesi planlanan değerlerin neden yapılması veya yapılmaması gerektiği açıklandığı takdirde anlamaları mümkündür (Gander ve Gardiner, 2001; Wadsworth, 2015). Yavuz (1983) çocukların 8-9 yaşlarında yavaş yavaş benden bize; başka bir ifadeyle parçadan bütüne doğru bir anlama ve kavrama yolunda gelişme gösterdiklerini ifade eder. Erikson, 7-11 yaş somut döneminin temel yansımasının eksiklik duygusunun azalarak çalışkanlık duygusuna doğru evrildiğini söylemektedir. Bu dönemde sosyalleşme hızlanır, kendilerinden büyüklerle olan ilişkileri daha dengeli ve uyumludur. Bununla birlikte akran grupları arasında yer edinme, kendini/öz kimliğini ve yeteneklerini keşfetme çabaları artar. Artık oyun oynama geride kalırken öz kimliğine uygun bir şekilde kendini bedensel ve bilişsel olarak gösterme çabaları artar. Ancak bununla birlikte özerklik kazanma arzusu baskın olmakla birlikte, başkalarının desteğine de ihtiyaç duyarlar. Zira gelişim seviyesinin bir yansıması olarak bazı yetenekleri baskın, bazıları ise yetersizdir. Çocukların bu evrede başarısız olduğu yeteneklerinden dolayı tenkit edilip yargılanmaları, onlarda eksiklik duygularını uyarmakta ve sonucunda da başarısızlığa sevk etmektedir. Bu evrede çocukların kendilerini tam ve eksik yönleriyle birlikte kabul etmelerine yardımcı olmak gerekmektedir. Bu sebeple ebeveyn, öğretmen ve akran gruplarının çocuklara karşı davranma seviyeleri, abartılı yargılama, eleştirme, çocuğun sürekli kusurlarını ortaya çıkarma gibi tutum ve davranışlar, çocukların benlik duygularını ve değer algılarını olumsuz etkilemektedir. Bunun yerine onları destekleyen, yanlışlardan ziyade doğrularını ortaya çıkaran ve güdüleyen, güven veren, kararlı psikolojik ortamlar hazırlamak önemlidir (Topses, 2003). Sosyal ilişkiler açısından sorunlu davranış kalıplarının ortaya çıkacağı gelişimin bu döneminde (6-11 yaş) ebeveyn ve öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu dönemde çocukları güdülemeyen, çalışkanlıklarını destekleyici tavsiye ve önerilerde bulunmayan, kabiliyetlerini ortaya çıkarmak için çabalamayan, onlarla nitelikli birliktelik geçirmeyen ebeveyn, öğretmen ve diğer kişiler çocukların kendilerine olan güvenlerini kaybetmelerine sebep olurlar. Ayrıca bu durum çocukların kendilerinde aşağılık duygusu geliştirmelerine, çalışma ve başarılı olma duygularının da sönmesine neden olur. Bir bütün olarak söylemek gerekirse, belirtilen olumsuz şartlarda yetişen ve desteklenmeyen çocuklar, kendilerinin kötü ve başarısız oldukları yönünde olumsuz bir benlik algısı geliştirirler. Bu sebeple çocuklar her halükârda desteklenmeli, tek başlarına iş yapmaları teşvik edilmeli, sorumluluk alabilecekleri fırsatlar sunulmalı, ortaya çıkabilecek masum kusurlar hoş karşılanmalıdır (Selçuk, 2000). Geniş olarak ortaya konulduğu gibi ilkökul çağındaki çocuklar, duygu ve ahlâki gelişim aşamasında, genişleyen ve değişen çevrenin etkisi altındadırlar. Bu evrede çocuklar daha özgür ve bağımsız olma isteğinde oldukları için tavsiyelerde bulunulmasına, engellenmeye ve fazla öğüt verilmesine tahammül edemezler. Bencillikleri ve kıskançlıkları devam etmektedir. Bu durum kavga, hakaret ve alay etme şeklinde kendini gösterir (Yavuz, 1992). Okula başlama yaşından itibaren çocuklar temyiz/ayırt etme dönemine girmiş olmaktadır. Artık varlıkları (ferdi farklılıklar olmakla birlikte) birbirinden rahatlıkla ayırabildikleri gibi, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt edebilme duygu ve kabiliyetini de kazanmış olmaktadır (Aybey, 2016). Çocuk düzenli, planlı ve programlı bir şekilde eğitim-öğretim ve toplumsal hayata katılmaktadır. Çocuk ilk defa planlı, programlı ve düzenli eğitimle karşılaştığı ve toplumsal hayata katıldığından bu evre; psikologlar tarafından “çocuğun sosyo-kültürel doğumu” olarak adlandırılmaktadır (Yavuz, 1992). Özetlemek gerekirse çocuğun zihnindeki iyi ve kötü kavramları ve bunu dışı vurumu; çocukların iyi ve kötü ayrımının anlayışı ve bu anlayışın çocukların çizimlerine yansımaları gelişimsel ve sanatsal çalışmalarda araştırma konusu oluşturmıştır.

Problem Cümlesi: Covid-19'un herkesi olduğu kadar çocukları da fazlasıyla etkilediği ve hayatlarında birçok değişiklik oluşturduğu düşünülmektedir. 7-9 yaş aralığındaki (şematik dönemdeki) çocukların bu dönemdeki iyi - kötü kavramlarına bakış

açılarının incelenmesi üzerine yaptıkları resimlerin sosyal hizmet disiplini kapsamında çizim, renk ve figür açısından betimsel analizinin gerçekleştirilmesi çalışmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı: Bu araştırma ile şematik dönemde bulunan çocukların Covid-19 döneminde yapmış oldukları öğrenme deneyimleri ve gelişimi üzerine önemli bilgiler ileten çizimlerinin incelenmesiyle, çizimlerdeki “iyi” ve “kötü” kavramlarına yönelik duygu ve düşüncelerinin, iç dünyalarının; kullandıkları çizim, figür ve renk kapsamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçtan yola çıkılarak resimlerin yapıldığı ve etkilendiği dönem olan Covid-19’un etkileri üzerine de veri elde edileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda “iyi” ve “kötü” kavramlarına yönelik düşünceleri ölçülen çocukların ahlaki gelişimleriyle ilgili düşünme becerileri hakkında da verilere ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Önemi: Türkiye’de bu tür çalışmalar çoğunlukla okul öncesi dönem çocukları kapsamaktadır. Okul öncesi dönemde bulunan çocukların yaptıkları resimlere yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde; çocukların bilinç altının ve iç dünyalarının çizimlerine yansımaları, düşünce ve duygularını ifade ediş biçimleri (Akman, 2014; Savaş, 2014; Batı, 2012; İnan, 2006), çocukların resimlerinde, cinsiyetlerine göre kullandıkları figüratif, renk, kültürel ve sanatsal ve değerler konusunda incelenmesi (Kantoğlu, 2016), figür mekan ilişkisi (Karaalioglu, 2013), mekan algıları (Mert, 2007; Erdik Işık, 2003), toplumsal cinsiyet algısı (Koçer ve Çetin, 2017), meslek algıları ve bununla birlikte mesleklere yönelik toplumsal cinsiyet algısı (Karabekmez, Yıldırım, Özyılmaz Akamca, Ellez ve Bulut Üner, 2017), çocuk çizimlerinde aile içi şiddet, aile kavramı, aile içi ilişkiler ve insan figürleri çizimi (Okaylı, 2015; Gökteş, 2014; Şansal, 2014; Aşcıoğlu, 2013; Güven, 2009; Metin, 2009; Akalın, 2008), çocukların yaptıkları resimler aracılığıyla empati yetilerinin incelenmesi (Özer ve Gönen, 2015; Kabapınar, 2004) yaratıcılığın plastik olarak ortaya çıkması (Arıbaş İşler, 2014; Demir, 1999; Şahin, 2008), okul öncesi dönemdeki çocukta çizgilerin gelişimi (Özönder Aydın, 2017) gibi konuların çalışıldığı görülmektedir. Fakat şematik dönemdeki (7-9 yaş) çocukların “iyi-kötü” kavramlarının onlarda yarattığı etkiyi konu alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çocukların “iyi” ve “kötü” kavramlarına yükledikleri değerlerin, duyguların, renklerin ve şekillerin belirlenmesi, hem ailelere elde edilen bulgular ışığında yönlendirme hem de yapmak okul rehberlik programına katkıda bulunmak açısından oldukça önem arz eder. Ayrıca bu dönemdeki günümüz çocuklarının bilinçlerinde iyi ve kötü kavramlarıyla ilişkilendirdikleri faktörlerin belirlenmesi, günümüzde çocuklara aktarılan iyi ve kötü kavramlarına ait değerlerle ilgili fikir sunabileceği gibi, ileride yapılacak olan çalışmalara da farkındalık oluşturup ışık tutmasını sağlayacaktır.

Sayıtlar: Araştırmaya katılan çocukların iyi ve kötü kavramını zihinlerinde olduğu gibi resmettikleri varsayılmaktadır. Örneklemen evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar: Araştırmanın pandemi dolayısıyla ile Ankara ile sınırlı tutulması, kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi ile bu bölgede ulaşılabilen çocuklar üzerinde yapılması, standart bir formatın olmayışı, kodlama zorluğu sınırlılıkları oluşturmuştur. 8 katılımcı ile sınırlı veri ortaya çıkacaktır. Çocuklara çizmeleri istenen resimlerin “iyi” ve “kötü” kavramları ile sınırlandırılması da araştırmanın sınırlılıkları içerisinde.

Yöntem

Bu araştırma, 7-9 yaş grubundaki çocukların “iyi” ve “kötü” kavramlarına yönelik algılarını pandemi döneminde yapmış oldukları resimler yoluyla inceleyen nitel bir çalışmadır. Araştırmada veri elde edilecek olan 8 katılımcıya kolay ulaşılabilir örneklem yolu ile Ankara’da ulaşılmıştır. Uygulama pandemi koşullarının sınırlı olmasından dolayı ev ortamında yapılmıştır.

Evren ve Örneklem: Bu çalışmada evren şematik dönemdeki (7-9 yaş) çocuklardır. Veriler Ankara’da bulunan 8 çocuk ile görüşme sağlanarak elde edilmiştir. Dolayısıyla örneklem Ankara’da bulunan 7-9 yaş aralığındaki 8 çocuktur. Araştırmada kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi kullanılmıştır.

Veri Toplanması ve Veri Toplama Araçları: Veriler, çocukların resimlerinden oluşan çıktılardan ve çocuklarla yapılan yüz yüze yapılandırılmamış görüşme ile toplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek’e (2000) göre eğer araştırma sonucunda ortaya çıkan dokümanlar gözlem ve görüşme gibi başka veri toplama araçlarıyla birlikte kullanılıyorsa, araştırmacı bu araçlarla elde ettiği verileri çıktılardan elde ettiği verilerle karşılaştırma imkânı bulabilmektedir. Veriler 2020-2021 yılı güz döneminde 05.01.2021-12.01.2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Birbirinden bağımsız toplam 8 çocuk ile görüşülmüştür. Çocuklara kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi ile ulaşım sağlanmış ve çocuklarla birebir yapılan bireysel görüşmeler ile birlikte veriler elde edilmiştir. Çocuklara A4 ebatlarında ikişer beyaz kâğıt ve boya verilmiş, zihinlerindeki iyi ve kötü kavramlarını o kâğıtlara çizmeleri istenmiştir. Kendilerine önce, kendi algılarındaki “iyi bir şeyin resmini çizmeleri” istenmiştir. Herhangi bir süre sınırlaması olmamıştır. Her çocuğun “iyi” temalı resimlerini bitirdiklerinden emin olunmasının ardından kâğıtlar toplanmıştır. Ardından verilen ikinci kâğıda kendi algılarındaki “kötü bir şeyin resmini çizmeleri” istenmiştir. Çocukların resimlerini bitirdiklerine emin olunmasının ardından hepsinden tek tek çizmiş oldukları resmin ne olduğunu, çizerken ne hissettikleri anlatmaları istenmiştir. Ve söylenenler not alınmıştır. Çocuklar resimlerini yaptıktan sonra onlar ile resimler hakkında sohbet edilerek analiz süreci kolaylaştırılmıştır. Çalışma sonucunda ise her çocuk ile görüşme yaklaşık olarak 30-45 dakika sürdüğü gözlemlenmiştir.

Verilerin Analizi: Verilerin analiz edilmesinde betimsel analiz metodu kullanılmıştır. Betimsel analizin amacı, görüşme sonrası ve yapılan gözlemlerle birlikte toplanan verilerin yorumlanmış ve düzenlenmiş bir biçimde okuyucuyla buluşturulmasıdır. Araştırmacı bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurar ve gerekirse olgular arasında yapısal farklılık analizleri ile

karşılaştırmalar yapar (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Analizde herhangi bir program kullanılmamıştır. Veriler el ile analiz edilmiştir. Veriler çocukların çizim yöntemleri, kullandıkları renk ve figürler tablo yöntemi açısından karşılaştırılmıştır.

Süre ve Olanaklar: Veriler 2020-2021 yılı güz döneminde 05.01.2021-12.01.2021 tarihleri arasında 1 hafta içinde toplanmıştır. Görüşme esnasında çocukların rahat olması adına süre kısıtlaması konmamakla beraber görüşme sonucunda görüşmelerin yaklaşık 30-45'er dakika sürdüğü gözlemlenmiştir.

Bulgular

Tablo 1: Çocukların Demografik Bilgileri

1. Çocuk	9 yaşında, 3. sınıf öğrencisi. Erkek çocuğu. Tek kardeş. Anne ilkokul mezunu, baba lise mezunu. Anne ve baba ayrı. (Çocuk baba ile kalmakta) Baba çalışmaktadır. (Çocuğa babaanne bakmaktadır.)
2. Çocuk	7 yaşında, 1. sınıf öğrencisi. Kız çocuğu. Tek kardeş. Anne ve baba lise mezunu. Birlikte yaşamaktalar. Anne ev hanımı, baba çalışmakta.
3. Çocuk	8 yaşında, 2. sınıf öğrencisi. Kız çocuğu. 3 kardeş, ortanca çocuk. Anne lise, baba üniversite mezunu. Birlikte yaşamaktalar. Anne ev hanımı, baba çalışmakta.
4. Çocuk	8 yaşında, 2. sınıf öğrencisi. Kız çocuğu. 3 kardeş, ortanca çocuk. Anne lise ve baba lise mezunu. Birlikte yaşamaktalar. Anne ev hanımı, baba çalışmakta.
5. Çocuk	7 yaşında, 1. sınıf öğrencisi. Kız çocuğu. Tek çocuk. Anne ve baba üniversite mezunu. Birlikte yaşamaktalar. Anne de baba da çalışmakta.
6. Çocuk	8 yaşında, 2. sınıf öğrencisi. Erkek çocuğu. 3 kardeş, en küçük çocuk. Anne ve baba lise mezunu. Birlikte yaşamaktalar. Anne ev hanımı, baba çalışmakta.
7. Çocuk	7 yaşında, 1. sınıf öğrencisi. Kız çocuğu. 4 kardeş, en küçük çocuk. Anne ve baba lise mezunu. Birlikte yaşıyorlar, Anne de baba da çalışmakta.
8. Çocuk	9 yaşında, 3. sınıf öğrencisi. Erkek çocuğu. Tek kardeş. Anne ve baba lise mezunu. Birlikte yaşıyorlar. Anne ev hanımı, baba çalışmakta.

Tablo 2. Resimlerin Çizimlerinin İyi-Kötü Kavramı Kapsamında Analiz Edilmesi

	İyi kavramı	Kötü Kavramı
1. Çocuk	Sık silgi kullanılmıştır. Resimde kalın çizgiler, detaylar dikkat çekmektedir. Kâğıdın tamamı kullanılmıştır. Figürlerin vücut detayları köşeli çizilmiştir.	Sık silgi kullanılmıştır. Geometrik şekillere yer verilmiş, kâğıdın bir kısmı kullanılmıştır. Resim üzerinde yazıya yer verilmiştir.
2. Çocuk	İnce çizgiler kullanılmıştır. Renk kullanımına yer verilmiş ve kâğıdın tamamı kullanılmıştır.	İnce, silik çizgiler kullanılmıştır. Renk kullanımına yer verilmiştir. Kâğıdın tamamı kullanılmıştır. Detaylara daha az yer verilmiştir.
3. Çocuk	Kalın çizgiler kullanılmıştır. Renk çeşitliliği fazladır. Kâğıdın tamamı kullanılmıştır. Detaylara daha fazla yer verilmiştir.	Kalın çizgiler kullanılmıştır. Daha az detaya yer verilmiştir. Kâğıdın tamamı kullanılmıştır.
4. Çocuk	Kalın çizgiler kullanılmıştır. Renk çeşitliliği fazladır, geometrik şekillere yer verilmiştir. Kâğıdın bir kısmı kullanılmıştır. Hatlar koyu bir renk ile belirlenmiştir.	İnce çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın tamamı kullanılmış, daha fazla detaya yer verilmiştir.
5. Çocuk	İnce, silik çizgi kullanılmıştır. Detaylara yer verilmiş, kâğıdın bir kısmı kullanılmıştır.	Kalın çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın tamamı kullanılmış, detaylara daha fazla yer verilmiştir.
6. Çocuk	İnce çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın bir kısmı kullanılmış, Detaylara yer verilmiştir.	Kalın çizgiler kullanılmıştır. Daha fazla renk çeşitliliği vardır, detaylara daha fazla yer verilmiştir. Kâğıdın bir kısmı kullanılmıştır.
7. Çocuk	İnce çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın tamamının kullanılmış, renk çeşitliliği kötü kavramlı resme göre daha fazladır.	İnce çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın tamamı kullanılmıştır.

8. Çocuk	Kalın çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın tamamını kullanılmıştır. Renk çeşitliliği fazladır.	Kâğıdın tamamı kullanılmıştır. Detaylara daha az yer verilmiştir. Renk çeşitliliği fazladır. Resim üzerinde yazıya yer verilmiştir.
-----------------	--	---

Tablo 3. Resimlerin Renklerin İyi-Kötü Kavramı Kapsamında Analiz Edilmesi

	İyi kavramı	Kötü Kavramı
1. Çocuk	Renk çeşitliliği fazladır. Sarı, mavi, pembe ve mor renkleri ağırlıklı kullanılmıştır.	Mavi ve sarı renkleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır.
2. Çocuk	Renk çeşitliliği fazladır. Mavi, sarı ve kırmızı renkleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır.	Renk çeşitliliği azdır. Yeşil ve kırmızı renkler kullanılmıştır.
3. Çocuk	Renk çeşitliliği oldukça fazladır. Mavi renk ağırlıklı olarak kullanılmıştır.	Renk çeşitliliği fazladır. Mor, yeşil, pembe renkleri kullanılmıştır.
4. Çocuk	Renk çeşitliliği fazladır. Hatların belirlenmesinde siyah renk kullanılmıştır.	Renk çeşitliliği fazladır. Yeşil, mavi, sarı renkleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır.
5. Çocuk	Sarı ve beyaz renkler kullanılmıştır. Beyaz olmasını istediği yerleri boyamamış beyaz elde etmiştir.	Kırmızı ve siyah renkler çoğunlukla kullanılmıştır.
6. Çocuk	Mavi ve siyah renkler kullanılmıştır.	Yeşil ağırlıklı olarak mavi ve siyah kullanılmıştır.
7. Çocuk	Mavi ve beyaz renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır.	Kahverengi ve beyaz renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır.
8. Çocuk	Renk çeşitliliği fazladır. Sarı renk ağırlıklı olarak kullanılmıştır.	Mavi ve yeşil renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

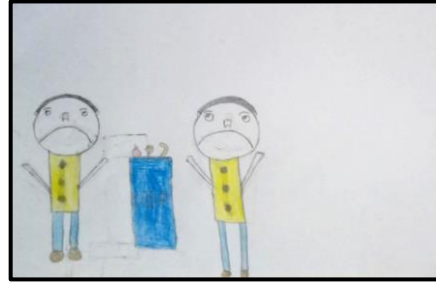
Tablo 4. Resimlerin Figürlerinin İyi-Kötü Kavramı Kapsamında Analiz Edilmesi

	İyi kavramı	Kötü Kavramı
1. Çocuk	Ellerinde balon tutan üç çocuk figürü vardır. Çocuklar gökyüzüne bakmaktadır. Çocukların yüz ifadeleri mutludur.	İçerisinde yiyecek bulunan bir çöp kutusu vardır. O çöp kutusunun başında duran çocukların yüz ifadeleri mutsuzdur.
2. Çocuk	Resimdeki insan figürleri incelendiğinde, iki erkek, iki kız çocuğu figürlerine yer verilmiştir. Resmin ortasında bir ev figürü yer almaktadır. Evin önünde ise deniz bulunmaktadır. Kendisi olarak çizdiğini ifade ettiği kız çocuğu evin sağ tarafında, diğer çocuk figürleri evin sol tarafında yer almaktadır.	Kâğıdın sol tarafında bir ev figürü yer almaktadır. Evin sağ tarafında ise bir erkek çocuk ve kız çocuğu yer almaktadır.
3. Çocuk	Denizin altında olan iki denizkızı figürü vardır. Deniz kızlarının yüz ifadeleri ve denizin altındaki canlılar da detay olarak eklenmiştir.	Ev, ağaç ve küçük bir kız çocuğu figürlerine yer verilmiştir. Resimde yer alan çocuk figürünün elinde balta figürü vardır. Çocuk figürü resimde yer alan diğer figürlere göre daha küçük çizilmiştir.
4. Çocuk	Hatları belirgin, renkli bir ağaç figürüne yer verilmiştir. Figür kâğıdın tam ortasında yer almaktadır.	Kızgın bakışları ve sivri dişleri olan virüs/bakteri figürlerine yer verilmiştir.
5. Çocuk	Kanatları, mutlu bir yüz ifadesi olan melek figürüne yer verilmiştir.	Çok bacaklara, kızgın bakışlara sahip bir canavar ve uzun bacaklara, kızgın bakışlara sahip canavar figürleri vardır.
6. Çocuk	Bir araba (ATV) figürü vardır. Araba figürünün detaylarına yer verilmiştir.	Bir ağaç figürü ve o ağaca zarar vermeye çalışan, korkunç bir yüz ifadesi olan çocuk figürüne yer verilmiştir.

7. Çocuk	Gökyüzü, güneş, bulut gibi detaylı figürlere yer verilmiş olup karşılıklı oturan iki kişi aralarında bir çiçek, sol tarafta da bir kız çocuğu figürlerine de yer verilmiştir.	Havada uçan virüs/bakteri, ağızlarında maske olan iki kişi ve ağaç figürlerine yer verilmiştir.
8. Çocuk	Ev, üzerinde kirazlar olan bir ağaç, evin önünde de sıralı insan figürlerine yer verilmiştir.	Ayakları sol tarafa bakan, köşeli bir vücudu, vücudunun içerisinde de bakteri/virüs olan, kafası vücuduna göre oldukça küçük bir insan figürü, virüs/bakteri figürleri ve onları kapsayan “corona kötüdür” yazısına yer verilmiştir.

1.Çocuk, “İyi” Resmi

1.Çocuk, “Kötü” Resmi

1.Çocuğa “iyi” kavramını temsil eden bir resim çizmesi ve bunu açıklaması istendiğinde, kuzenlerini çizdiğini, onlarla oyun oynarken çok mutlu olduğunu, “kötü” kavramını temsil eden bir resim çizmesi istendiğinde ise çöpe atılan yiyeceklerin onu çok üzdüğünü ve bu davranışın kötü olduğunu dile getirmiştir. Çocuk, “iyi” kavramını “oyun” ile ilişkilendirmiş. Oyun oynarken kendisini mutlu hissettiğini ifade etmiştir. “Kötü” kavramını ise “yiyecek israfı” ile ilişkilendirmiş, bu davranışın onu mutsuz ettiğini ve kötü bir davranış olduğunu belirtmiştir. “İyi” kavramını temsil eden resimde; sık silgi kullanılmıştır. Resimde kalın çizgiler, detaylar dikkat çekmektedir. Kâğıdın tamamı kullanılmıştır. Figürlerin vücut detayları köşeli çizilmiştir. Renk çeşitliliği fazladır. Sarı, mavi, pembe ve mor renkleri ağırlıklı kullanılmıştır. Elllerinde balon tutan üç çocuk figürü vardır. Çocuklar gökyüzüne bakmaktadır. Çocukların yüz ifadeleri mutludur. “Kötü” kavramını temsil eden resimde ise; sık silgi kullanılmıştır. Geometrik şekillere yer verilmiş, kâğıdın bir kısmı kullanılmıştır. Resim üzerinde yazıya yer verilmiştir. Mavi ve sarı renkleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır. İçerisinde yiyecek bulunan bir çöp kutusu vardır. O çöp kutusunun başında duran çocukların yüz ifadeleri mutsuzdur.

2.Çocuk, “İyi” Resmi

2.Çocuk, “Kötü” Resmi

2. Çocuğa iyiyi temsil eden bir çizim yapması ve bunu açıklaması istendiğinde, önünde deniz olan bir ev çizdiğini, resimde sağ tarafta bulunan kızın kendisi olduğunu, elinde kum kova ayağında ise topuklu ayakkabı olduğunu, evin sol tarafındaki çocukların ise denize yüzmeye gelen kişiler olduğunu; kötüyü temsil eden bir çizim yapması ve bunu yorumlaması istendiğinde ise birisinin ona kendisinin çok küçük ve kötü olduğunu söylemeye geldiğini ifade etmiştir. Çocuk “iyi” kavramını “oyun” ile ilişkilendirmiş, oyun oynarken mutlu olduğunu dile getirmiştir. Diğer bir açıdan, çocuğun “iyi” kavramını “tatil, deniz, topuklu ayakkabı” ile ilişkilendirdiği de gözlemlenmektedir. “Kötü” kavramı ise, “küçümsenmek, hakaret edilmek” duyguları ile ilişkilendirilmiştir. “Kötü” kavramını temsil eden bir resim çizmesi istendiğinde birisinin ona gelip küçük olduğunu söylemesi onu olumsuz etkilemektedir. “İyi” kavramı temsil eden resimde; ince çizgiler kullanılmıştır. Renk kullanımına yer verilmiş ve kâğıdın tamamı kullanılmıştır. Renk çeşitliliği fazladır. Mavi, sarı ve kırmızı renkleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Resimdeki

insan figürleri incelendiğinde, iki erkek, iki kız çocuğu figürlerine yer verilmiştir. Resmin ortasında bir ev figürü yer almaktadır. Evin önünde ise deniz bulunmaktadır. Kendisi olarak çizdiğini ifade ettiği kız çocuğu evin sağ tarafında, diğer çocuk figürleri evin sol tarafında yer almaktadır. “Kötü” kavramı temsil eden resimde ise; ince, silik çizgiler kullanılmıştır. Renk kullanımına yer verilmiştir. Kâğıdın tamamı kullanılmıştır. Detaylara daha az yer verilmiştir. Renk çeşitliliği azdır. Yeşil ve kırmızı renkler kullanılmıştır. Kâğıdın sol tarafında bir ev figürü yer almaktadır. Evin sağ tarafında ise bir erkek çocuk ve kız çocuğu yer almaktadır.

3.Çocuk, “İyi” Resmi

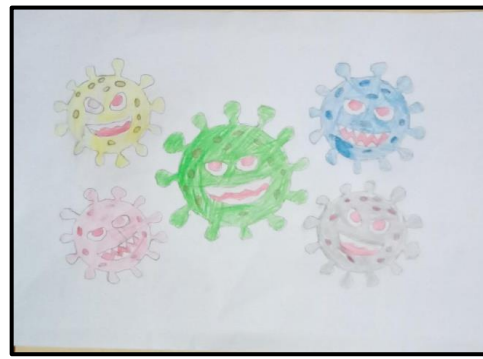

3.Çocuk, “Kötü” Resmi

3.Çocuğa “iyi” bir şey çizmesi ve bunu anlatması istendiğinde, denizin altında ablası ve kendisini çizdiğini, sol taraftakinin ablası, sağ taraftakinin ise kendisi olduğunu; “kötü” bir şey çizmesi istendiğinde ise balta ile ağacı kesen bir kız çizdiğini, baltanın ucunda da kan olduğunu, ağacın canının acıyıp kanadığını dile getirmiştir. “İyi” kavramını tatil ile ilişkilendirmiş; “kötü” kavramını ise doğaya zarar vermek ile ilişkilendirmiştir. “İyi” kavramını temsil eden resimde; kalın çizgiler kullanılmıştır. Renk çeşitliliği fazladır. Kâğıdın tamamı kullanılmıştır. Detaylara daha fazla yer verilmiştir. Renk çeşitliliği oldukça fazladır. Mavi renk ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Denizin altında olan iki denizkızı figürü vardır. Deniz kızlarının yüz ifadeleri ve denizin altındaki canlılar da detay olarak eklenmiştir. “Kötü” kavramını temsil eden resimde ise; Kalmın çizgiler kullanılmıştır. Daha az detaya yer verilmiştir. Kâğıdın tamamı kullanılmıştır. Renk çeşitliliği fazladır. Mor, yeşil, pembe renkleri kullanılmıştır. Ev, ağaç ve küçük bir kız çocuğu figürlerine yer verilmiştir. Resimde yer alan çocuk figürünün elinde balta figürü vardır. Çocuk figürü resimde yer alan diğer figürlere göre daha küçük çizilmiştir.

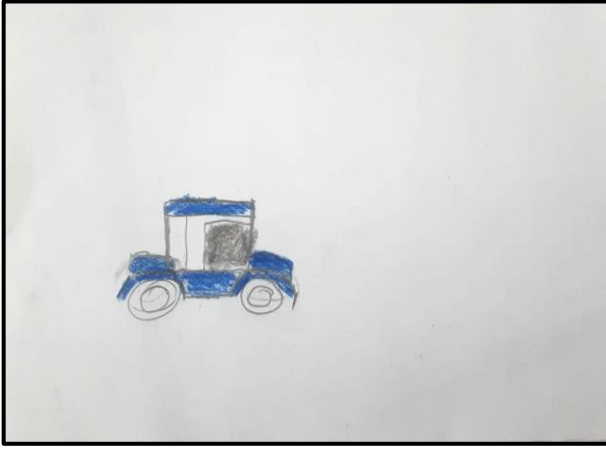

4.Çocuk, “İyi” Resmi

4.Çocuk, “Kötü” Resmi

4.Çocuğa “iyi ” bir şey çizmesi ve bunu anlatması istendiğinde, rengarenk bir ağaç çizdiğini, tüm ağaçların bu şekilde olmasını istediğini; “kötü” bir şey çizmesi istendiğinde ise günümüz salgını Coronavirus’ü çizdiğini belirtmiştir. “İyi” kavramını renklerin çeşitliliği ve ağaç ile, “kötü” kavramını ise hastalık/salgın ile ilişkilendirmiştir. “İyi” kavramını temsil eden resimde; kalın çizgiler kullanılmıştır. Renk çeşitliliği fazladır, geometrik şekillere yer verilmiştir. Kâğıdın bir kısmı kullanılmıştır. Hatlar koyu bir renk ile belirlenmiştir. Renk çeşitliliği fazladır. Hatların belirlenmesinde siyah renk kullanılmıştır. Hatları belirgin, renkli bir ağaç figürüne yer verilmiştir. Figür kâğıdın tam ortasında yer almaktadır. “Kötü” kavramını temsil eden resimde ise; ince çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın tamamı kullanılmış, daha fazla detaya yer verilmiştir. Renk çeşitliliği fazladır. Yeşil, mavi, sarı renkleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Kızgın bakışları ve sivri dişleri olan virüs/bakteri figürlerine yer verilmiştir.

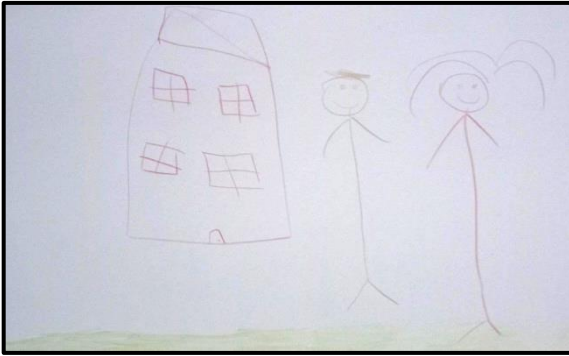

5.Çocuk, “İyi” Resmi

5.Çocuk, “Kötü” Resmi

5.Çocuğa “iyi” bir şey çizmesi ve bunu anlatması istendiğinde, melek figürü çizdiğini, meleklerin iyilik yaptığını ve iyi insanları izlediğini; “kötü” bir şey çizmesi istendiğinde ise rüyasında gördüğü ve onu korkutan varlıkları çizdiğini dile getirmiştir. Çocuk rüyasında gördüğü ve onu korkutan soyut bir varlığı “kötü” kavramı ile ilişkilendirmiş, zihnindeki “korku” duygusunu “kötü” kavramı ile tanımlamıştır. “İyi” kavramını temsil eden resimde; ince, silik çizgi kullanılmıştır. Detaylara yer verilmiş, kâğıdın bir kısmı kullanılmıştır. Sarı ve beyaz renkler kullanılmıştır. Beyaz olmasını istediği yerleri boyamamış beyaz elde etmiştir. Kanatları, mutlu bir yüz ifadesi olan melek figürüne yer verilmiştir. “Kötü” kavramını temsil eden resimde ise; kalın çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın tamamı kullanılmış, detaylara daha fazla yer verilmiştir. Kırmızı ve siyah renkler çoğunlukla kullanılmıştır. Çok bacaklara, kızgın bakışlara sahip bir canavar ve uzun bacaklara, kızgın bakışlara sahip canavar figürleri vardır.

6.Çocuk, “İyi” Resmi

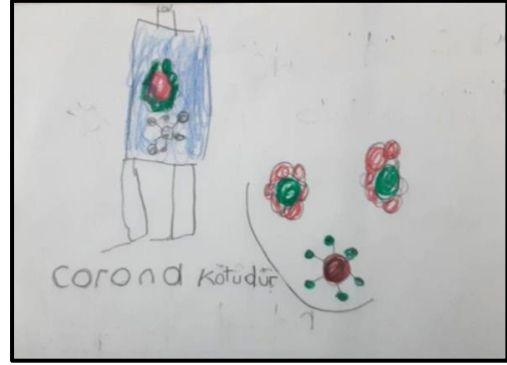

6.Çocuk, “Kötü” Resmi

6.Çocuğa “iyi” bir şey çizmesi ve bunu anlatması istendiğinde, köyde babası ile beraber bindiği ATV yi çizdiğini, onu çok mutlu ettiğini; “kötü” bir şey çizmesi istendiğinde ise ağaca zarar veren, korkutucu bakışları olan bir çocuk çizdiğini dile getirmiştir. “İyi” kavramını babası ile aktivite geçirmekle ilişkilendirmiş, “kötü” kavramını ise doğaya zarar vermek ile ilişkilendirmiştir. “İyi” kavramını temsil eden resimde; ince çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın bir kısmı kullanılmış, Detaylara yer verilmiştir. Mavi ve siyah renkler kullanılmıştır. Bir araba (ATV) figürü vardır. Araba figürünün detaylarına yer verilmiştir. “Kötü” kavramını temsil eden resimde ise; kalın çizgiler kullanılmıştır. Daha fazla renk çeşitliliği vardır, detaylara daha fazla yer verilmiştir. Kâğıdın bir kısmı kullanılmıştır. Yeşil ağırlıklı olarak mavi ve siyah kullanılmıştır. Bir ağaç figürü ve o ağaca zarar vermeye çalışan, korkunç bir yüz ifadesi olan çocuk figürüne yer verilmiştir.

7.Çocuk, "İyi" Resmi

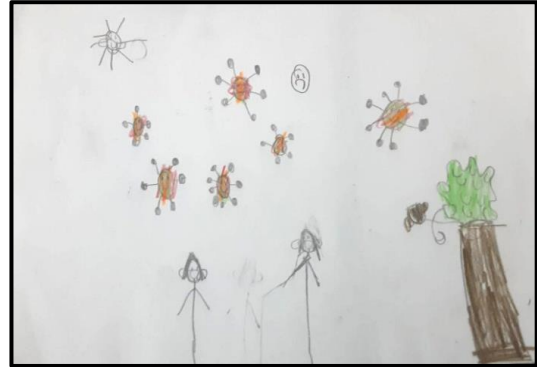

7.Çocuk, "Kötü" Resmi

7.Çocuğa "iyi" bir şey çizmesi ve bunu anlatması istendiğinde, havanın çok güneşli, gökyüzünün çok güzel olduğu bir günde annesi ile babasının karşılıklı yemek yediğini, sol taraftaki küçük kızın da kendisi olduğunu, onları izleyip mutlu olduğunu; "kötü" bir şey çizmesi istendiğinde ise havanın kötü olduğunu, etrafta virüsler olduğunu, sağ taraftaki kişinin annesi, sol taraftaki kişinin de kendisi, ağızlarında maske olduğunu, kendisini önce annesinin yanına elini tutarken çizdiğini fakat virüs sebebi ile annesinden uzak kalması gerektiği için silip kendisini uzak bir yere çizdiğini dile getirmiştir. (annesini sağlık sektöründe çalışan bir çocuk) "İyi" kavramını aile ile ilişkilendirmiş, "kötü" kavramını ise hastalık ve bu sebeple annesinden uzak kalmakla ilişkilendirmiştir. "İyi" kavramını temsil eden resimde; ince çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın tamamının kullanılmış, renk çeşitliliği kötü kavramlı resme göre daha fazladır. Mavi ve beyaz renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Gökyüzü, güneş, bulut gibi detaylı figürlere yer verilmiş olup karşılıklı oturan iki kişi aralarında bir çiçek, sol tarafta da bir kız çocuğu figürlerine de yer verilmiştir. "Kötü" kavramını temsil eden resimde ise; ince çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın tamamı kullanılmıştır. Kahverengi ve beyaz renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Havada uçan virüs/bakteri, ağızlarında maske olan iki kişi ve ağaç figürlerine yer verilmiştir.

8.Çocuk, "İyi" Resmi

8.Çocuk, "Kötü" Resmi

8.Çocuğa "iyi" bir şey çizmesi ve bunu anlatması istendiğinde, yanında kiraz ağacı olan evlerini çizdiğini, evin önünde de yoksul insanların olduğunu, onlara kiraz ve evlerindeki eşyalardan verdiğini; "kötü" bir şey çizmesi istendiğinde ise vücudunda virüs olan bir insan çizdiğini, Corona Virüsü'nün insanları öldürdüğünü bu yüzden kötü olduğunu dile getirmiş, kâğıt üzerine de yazmıştır. "İyi" kavramını yardımseverlik ile ilişkilendirmiş, "kötü" kavramını ise hastalık ile ilişkilendirmiştir. "İyi" kavramını temsil eden resimde; Kalın çizgiler kullanılmıştır. Kâğıdın tamamını kullanılmıştır. Renk çeşitliliği fazladır. Renk çeşitliliği fazladır. Sarı renk ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Ev, üzerinde kirazlar olan bir ağaç, evin önünde de sıralı insan figürlerine yer verilmiştir. "Kötü" kavramını temsil eden resimde ise; kâğıdın tamamı kullanılmıştır. Detaylara daha az yer verilmiştir. Renk çeşitliliği fazladır. Resim üzerinde yazıya yer verilmiştir. Mavi ve yeşil renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Ayakları sol tarafa bakan, köşeli bir vücudu, vücudunun içerisinde de bakteri/virüs olan, kafası vücuduna göre oldukça küçük bir insan figürü, virüs/bakteri figürleri ve onları kapsayan "Corona Kötüdür" yazısına yer verilmiştir. Genel olarak analiz etmek ve özetlemek gerekirse; 5. Çocuk rüyasında gördüğü ve onu korkutan soyut bir varlığı "kötü" kavramı ile ilişkilendirmiş, zihnindeki korku duygusunu "kötü" kavramı ile tamamlamıştır. 8 çocuktan 2'si "kötü" kavramını "doğaya zarar verme" olarak nitelendirmiş ve ifade etmiştir. 2. Çocuk ağacı kesmeyi, onu öldürmeyi somut bir şey olan kan ile ilişkilendirmiş ve baltanın ucuna kanı temsil etmesi için kırmızılık eklemiştir. Çalışma yapılan 8 çocuktan 3'ü "kötü" bir şey çizmesi istendiğinde günümüz salgını olan ve insan hayatını oldukça etkileyen Corona Virüsü çizmiştir. Ve şematik dönemdeki bir çocuğun "kötü" kavramını salgın bir hastalık ile bağdaştırması, hatta 7.Çocukta gördüğümüz gibi, bu hastalık ile birlikte insanların birbirinden uzak durması gerektiğini bilmesi ve bunu ifade edip kâğıda aktarması oldukça önemli faktörlerdir. Çocuklardan "iyi" bir şey çizmesi istendiğinde; daha olumlu duygular aktarılmış, daha canlı ve açık renklere yer verilmiştir. 5. Çocuk "iyi" kavramını zihninde soyut bir varlık olan "melek" ile ilişkilendirmiş, iyilik yapmak duygusunu kâğıda aktarmıştır. 8. Çocuk ise "iyi" kavramını zihninde "yardımseverlik" duygusu ile ilişkilendirmiştir. Çalışma yapılan çocuklardan yarısı "iyi" kavramını aileleriyle

ilişkilendirmiş ve çizdikleri resimlere aile üyelerini eklemiş, anlatırken onlara da yer vermişlerdir. Kendilerini resimlere ekleyen çocuklar kendilerini resmin sağ tarafına çizmeyi tercih etmişlerdir. Sayfanın sağ tarafı yazı analizinde görüldüğü gibi resim analizinde de geleceği, akışı, hedefleri, hareketi, adım atmaya temsil eder. Sol taraf ise aileyi, geçmişi temsil eder. Kağıdın sağına kendini konumlamış olan bir çocuk için özgürleşme, adım atma, sosyalleşme ihtiyacı olduğu söylenebilir (Eren, 2020). 3. Çocuk “iyi” kavramını aktardığı resminde ilk sıraya ablasını yanına da kendisini çizmiştir. Aile bireylerinin çiziliş sırası önemlidir. İlk sırada çizmiş olduğu aile bireyi çocuğun kendisine en çok duygu beslediği kişidir (Yavuzer, 2019). 7. Çocuk da “iyi” kavramını aile bağları ile ilişkilendirmiştir. Anne ve babasını aralarında bir çiçek ile yemek yerken çizmiş, kendisi de onları izlerken çizdiğini dile getirmiştir. Çocuğun anne- baba arasına çiçek çizmesi; anne ve baba arasında olan iletişim ve ilişkinin daha yakın olmasını arzulanması ile ilişkilendirilebilmektedir (Eren, 2020).

Sonuç ve Değerlendirme

Şematik dönemdeki (7-9 yaş) çocukların “iyi” ve “kötü” kavramlarına karşı algılarını betimsel olarak analiz etmeyi amaçlanan bu araştırma sonucunda; Çocukların özellikle “kötü” kavramı ile ilgili çizimlerinde daha fazla duyguya yer verdikleri, “iyi” ile ilgili resimlerde ise daha fazla detay kullandıkları ve daha özenerek çizdikleri saptanmıştır. Çocuklardan “kötü” bir şey çizmesi istendiğinde; “kötü” kavramını “korku, üzüntü, hastalık, doğaya zarar verme” kavramlarıyla ilişkilendirmişlerdir. Çizimlerini yaparken daha koyu renkler kullanmışlardır. (siyah, kırmızı gibi) “kötü” kavramına ilişkin çizdikleri figürlerin yüz ifadeleri daha korkunç, sivri dişleri ve kızgın bakışları olan figürlerdir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, çocukların çizdiği her iki resimde de en fazla ana ve ara renkler olarak bilinen; mavi, sarı, kırmızı, mor, turuncu ve yeşil renkleri kullanmayı seçtikleri görülmüştür. Genel olarak kullanım oranları karşılaştırıldığında, çizimlerde kullanılmış olan renklerin tümünün kullanım derecelerinin birbirine yakın olduğu saptanmıştır. Çocukların mavi ve sarı renklerine diğer renklere göre az da olsa daha yoğunluk verdikleri gözlemlenmiştir. Çocukların kullanmayı çoğunlukla tercih ettiği mavi renk dinlendirici, huzur verici ve rahatlatıcı özellikleriyle dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu kavramların çocuğun ruhuyla bağdaştığı düşünülebilir. Ayrıca kırmızının öfkeyi, tehlikeyi, şiddeti, sevgiyi çağrıştırdığı söylenebileceği gibi; sarının da ışık ve enerjiyi çağrıştırdığı söylenebilir (Büyükkarabacak, 2008). Elde edilen bulgulardan çıkarılacak bir diğer sonuç ise; 1.sınıfa gitmesi gereken lakin pandemiden dolayı okula evde uzaktan eğitim ile başlayan çocuklar genel olarak “iyi” kavramını oyun ile ilişkilendirmişlerdir. Bu çalışma, pandemi zamanında çocukların psikolojilerine ışık tutmak amaçlı planlanmış; pandeminin çocuklar üzerinde nasıl bir etki yarattığını, birbirinden ayırmaştırılması çok basit olan “iyi-kötü” algılarını nasıl yönettiğini anlamaya yönelik yapılmıştır. “İyi-kötü” kavramlarının resim aracılığıyla sembolize edilmesi sosyal hizmet uygulamalarında özellikle çocuk müracaatçılarda oldukça önem teşkil etmektedir. Çünkü öykü alım sırasında çocuk müracaatçılar şematik dönemde ve okul öncesi dönemde kendilerini sözle ifade etmekten çekinmektedirler. Bundan ziyade oyun oynarken, resim yaparken daha savunmasız olurlar ve duygu-düşüncelerine sınırlama koymazlar. Bu noktada da sosyal hizmet müdahalelerinde özellikle çocuklar ile çalışmalar yapılırken genel olarak oyun terapisi ve resim terapisi uygulanmaktadır. Pek çok çocuk bu esnada kendilerini daha rahat ifade etmektedirler. Özellikle mikro düzey müdahalelerde resim analizinin önemi oldukça büyüktür. Tüm bunlara ek olarak “Sanat Terapisi” de oldukça etkili bir bireysel terapi yöntemidir. Yapılan çalışmalarda bilimsel disiplin olarak görülmektedir. Birçok alanda olduğu gibi klinik psikolojide temel ekollerden olmamasına rağmen sanat terapisinin ve dışavurumcu psikoterapilerin gündem güne popüleritesi artmaktadır. Bu noktada sanat dallarının kullanılıyor olma amacı ise, sanatın aktarımı sağlayacak bir güçte görülmesidir (Eren, 2016). Çalışma yapılırken ebeveynlerin çocuklarına olan resim çizerkenki müdahale istekleri karşılaşılan sorunların başında gelmektedir. Buna karşılık sağlıklı bir ortam oluşturulup çalışmaya yeniden devam edilmiştir. Ek olarak; çocuklar resim çizerken araştırmacıdan yardım istemiş, bu istek çalışmanın geçerliliği bozacağı gerekçesiyle uygun bir dille geri çevrilmiş çocukların resimleri kendi başlarına yapmaları sağlanmıştır. Çocukların resimleri davranışsal, psikolojik ve fizyolojik gelişmeleri izlemek açısından önemli bir veri olarak değerlendirilmektedir. Ve Elde edilen verilerden örnek verilecek olursa; 1.çocukta yer alan iyi kavramını içeren resimde kuzenlerini çizdiğini dile getirmiştir. Ardından yapılan görüşmede anne ve babasının boşanmış olduğu, babaannesinin onu büyüttüğü öğrenilmiştir. Aile değerlerinde eksiklik olan 1.çocuğun ihmale uğradığı düşünülmektedir ve çizmiş olduğu çizime de bu yansımıştır. Çünkü iyi kavramında diğer çocuklarla kıyasla zihnine arkadaşlığa ve sevgi duygusuna bağlılığını gösteren bir resim çizmiştir. Yaptığı bu resim ile sonrasında yapılan görüşmede elde edilen veriler uyusmaktadır. Sonuç olarak sosyal hizmet disiplini de vaka analizlerinde, yaşları küçük çocuklar ile yapılan bireysel görüşmelerde resim analizi yöntemlerinden faydalanılmaktadır. Bu sayede çocuklarda bulunan ihmal istismar riskleri de tespit edilebilir düzeyde olmaktadır.

Öneriler

Bu çalışmada görüldüğü üzere, 7-9 yaş (şematik dönem) çocuklarının çizdikleri resimlerin değerlendirilmesiyle hem zihinlerindeki kavramların nasıl oluştuğuna dair bilgi edinmek, hem de kavramla ilgili duygu ve değerlerini tespit etmek mümkün olabilir. Bu noktada çocukların zihinlerindeki algılara sembolik yolla ulaşmanın getirmiş olduğu rahatlık, zihinlerindeki başka kavramları ortaya çıkartmak amacıyla da kullanılabilir. Bu çalışmada şematik dönemdeki çocukların duygu, düşünce ve değerlerini sembolik olarak kağıda yansıttıkları görülmüştür. Özellikle çocukların kaygı ve korkularını sembolize eden çizimler üzerinden elde edilecek ipuçları, psikolojik danışmanların, sosyal hizmet uzmanlarının, okul rehberlik servislerinin danışma alanlarında hem bilgi edinmeleri hem de edindikleri bilgi sonucunda değerlendirme yapmalarını kolaylaştırabilir. Sanat duyguları aktarmanın en etkili yollarından biridir. Ve çocuklar bunu oldukça iyi başarmaktadırlar. “Estetik” algısı olmadan, duygularını-düşüncelerini resmetmektedirler. Bu noktada sosyal hizmet uzmanları, okul öncesi öğretmenler, sınıf öğretmenleri başta olmak üzere çocuk alanında çalışma gösteren tüm meslek bölümlerinin ders müfredatına “resim okuma” üzerine dersler konulması önerilebilir. Bu alanda yapılacak çalışmaların artırılması, literatüre kazandırılması elde edilecek sonuçlardan yararlanılması adına

önem teşkil etmektedir. Mahkemelerde, okullarda, aile danışma merkezlerinde –çocuğun olduğu her alanda- bu verilerden yararlanılabilir, yeni çalışmalar yapılabilir ve en öncelikli olarak çocukların duygu düşüncelerini aktarabilmeleri adına resim çizme/okuma yoluna başvurulabilir. Çalışma yapılırken çocuklar ile birebir kalmak önem teşkil etmektedir. Ortamda bulunan üçüncü bir kişi (genelde ebeveynler olmakta) resme müdahale etme özgürlüğünü kendinde görebilmektedir. Çocuk ile önce sohbet edilerek aradaki bağ oluşturulabilir ve ardından dışarıdaki etkenlerden herhangi bir müdahale gerçekleşmeden çalışma sağlıklı bir şekilde yürütülebilir.

Kaynakça

- Akman, İ. (2014). Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kendini İfade Etmesinde Resmin Önemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Artut, K. (2004). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ayaydın, A. (2011). Çocuk gelişiminde bir oyun olarak sanat ve resim. Karadeniz Teknik Üniversitesi Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(37).
- Batı, D. (2012). (4-12 Yaş) Çocuk Resimleri ve Onların İç Dünyalarının Resimlerine Yansıması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Buyurgan, S. ve Buyurgan, U. (2012). Sanat Eğitimi ve Öğretimi (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Can, G. (2002). Kişilik gelişimi. B. Yeşilyaprak (Ed.). Gelişim ve öğrenme psikolojisi (109-140) içinde. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques And Procedures For Developing Grounded Theory. ThousandOaks: Sage.
- Eren, N. (2016). Psikodinamik sanat psikoterapisi: Aktarım ve karşı aktarım. Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatric Nursing-Special Topics, 2(3), 46-53.
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2016). Çocuk ve ergen gelişimi. A. Dönmez ve N. Çelen (Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Göktaş, G. M. (2014). Aile İçi Şiddeti Algılama Biçimlerinin Çocuk Resimlerine Yansımaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güven, G. (2009). Okul Öncesi Çocuklarının İnsan ve Aile Resmi Çizimlerinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İnan, B. (2006). Ana Sınıfı Çocuklarının Duygu ve Düşüncelerini İfade Etmelerinde Çocuk Resimlerinin Önemi (6 Yaş Grubu). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kantoğlu, Ş. (2016). 9-12 Yaş Çocuk Resimlerinin Figüratif, Sanatsal Kültürel Değerler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kellogg, R. (1970). Analyzing Children Art. Myfield Publishing Company, California.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 170-189.
- Koçer, H., ve Çetin, M. (2017). Erken çocukluk döneminde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin göstergeler. 5. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi Özet Kitabı. 18-21 Ekim, s. 337, Ankara.
- Kuşat, A. (2012). İbadetlerde niyetin ahlâki gelişim düzeyi ile ilişkisi. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(2), 157-183.
- Mert, V. (2007). Rönesans'tan Günümüze, Resim Sanatında Mekan, Mekan Algılayışı ve Bakış. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Morgan, T. C. (1995). Psikolojiye Giriş. (Çev. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü). (11. Baskı) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Mutlu, N. (2015). Okul Öncesi Çağdaki Çocukların “İyi” ve “Kötü” Kavram Algılarının Resim Analizi Yöntemiyle İncelenmesi. Değerleriyle Eğitim Dergisi. (13;29). 271-3030.
- Okaylı, M. (2015). Okul Öncesi Dönem (5-6 yaş) ve İlkokul Dönemi (7-9 Yaş) Çocuklarında İnsan Figürü Çizimindeki Gelişimin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özönder Aydın (2017). Okul öncesi resim eğitiminde çocuğun çizgisel gelişimi (2-7 yaş). Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(6), 2215-2228.
- Savaş, İ. (2014). Çocuk Resmi ve Bilinçaltı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Selçuk, Z. (2000). Gelişim ve öğrenme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Senemoğlu, N. (2001). Gelişim, öğrenme ve öğretim. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tepecik, A. ve Oğuzoğlu, D. (2002). “Erken Çocukluk Eğitiminde Resim Eğitiminin Yeri ve Önemi”. Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu. 17-18 Ekim, s. 204-210. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2016). Resimleriyle Çocuk: Resimleriyle Çocuğu Tanıma. (20.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. ve Kılıç Atıcı, M. (2004). Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi. Adana: Nobel Kitabevi.